

Ks. ARKADIUSZ DOMASZK SDB
Wydział Prawa Kanonicznego
UKSW, Warszawa

REAKCJA KOŚCIOŁA NA NADUŻYCIA SEKSUALNE WOBEC NIELETNICH ZE STRONY DUCHOWNYCH

WSTĘP

Chrześcijanin jest powołany do życia w Chrystusie. Katechizm Kościoła Katolickiego poświęca temu zagadnieniu całą trzecią część tekstu. Naturalnym ludzkim pragnieniem jest szczęście. Przyjęcie wiary i odpowiedź dawana Bogu prowadzą do szczęścia, do szczęśliwego przeżywania życia. Ostatecznie, życie w Chrystusie prowadzi do zbawienia, do życia wiecznego¹. Szczęście domaga się od wiernych dokonywania wyborów moralnych i oczyszczania serca ze złych skłonności². Ta perspektywa teologiczna łączy się z powszechnym wezwaniem do świętości, do czego wzywa II Sobór Watykański. „Dlatego wszyscy w Kościele, niezależnie od tego, czy należą do hierarchii, czy są przedmiotem jej pasterskiego posługiwania, powołani są do świętości (...)”³.

W powyższym świetle należy postrzegać prawo Kościoła, które reguluje życie osób duchownych. Poprzez to prawo, Magisterium prowadzi swoich wiernych do świętości. Przekraczanie norm moralnych, a również norm prawnych, wymaga reakcji Kościoła. Aby odpowiedzieć na pytanie: jak Kościół reaguje na nadużycia seksualne duchownych wobec nieletnich, należy prześledzić prawo kanoniczne na różnych poziomach. W odniesieniu do powyższego problemu, w opr-

¹ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, wyd. 2, Poznań 2002, nr 1718-1720.

² Por. tamże, nr 1723.

³ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”* (21 listopada 1964), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, tekst polski*, Poznań 2002, s. 104-166, nr 39. Wezwanie do świętości dotyczy wszystkich, niezależnie od stanu wiernych, por. tamże, nr 40-42.

cowaniu poniższym zostanie omówione prawo powszechne Kościoła oraz dokumenty Magisterium, a także wybrane prawo partykularne⁴.

1. WEZWANIE DO ŚWIĘTOŚCI

Nadużycia seksualne duchownych są przekroczeniem zasad ich wiążących. Należy krótko przypomnieć, do czego są zobowiązani duchowni. Wyodrębniając duchownych, spośród wszystkich wiernych, należy przypomnieć, że prawodawca kościelny określa ich jako świętych szafarzy⁵. Włączenie do tego stanu dokonuje się przez przyjęcie diakonatu; duchownymi są: diakoni, prezbiterzy i biskupi⁶.

Wszyscy wierni są wezwani do świętości⁷, ale osobno to wezwanie prawodawca kościelny kieruje do duchownych, którzy są szafarzami Bożych tajemnic: „w swoim życiu z szczególnej racji obowiązani są dążyć do świętości (...)”⁸. Oznacza to dalej m.in. doskonałą wstrzemięźliwość i życie w celibacie. „Duchowni obowiązani są zachować ze względu na Królestwo niebieskie doskonałą i wieczną wstrzemięźliwość; i dlatego zobowiązani są do celibatu, który jest szczególnym darem Bożym, dzięki któremu święci szafarze mogą niepodzielnym sercem łatwiej złączyć się z Chrystusem a także swobodnie oddać się służbie Bogu i ludziom. Duchowni powinni odnosić się z należytą roztropnością do osób, do których uczęszczanie mogłoby narazić na niebezpieczeństwo ich obowiązek zachowania wstrzemięźliwości lub wywołać zgorszenie wiernych”⁹.

Wstrzemięźliwość seksualna i celibat odpowiada kapłaństwu. Otwiera na gorliwszą służbę dla królestwa Bożego, na sprawowanie duchowego ojcostwa w Chrystusie i jest żywym znakiem przyszłego wiecznego świata¹⁰. Źródłem zo-

⁴ Poniższe opracowanie zostało ogłoszone przez autora na konferencji dla salezjańskich formatorów seminarijnych pt. *Formacja do przeżywania na sposób dojrzały uczuciowości i ślubu*, Kraków 27-29.06.2011.

⁵ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu*, Poznań 1984 [dalej: KPK 1983], kan. 207 § 1; *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 21-22.

⁶ Por. KPK 1983, kan. 266 § 1, 1009 § 1.

⁷ Por. tamże, kan. 210.

⁸ Tamże, kan. 276 § 1. Por. Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”* (07 grudnia 1965), w: Sobór Watykański II, *Konstytucje...*, s. 478-508 nr 12-14; Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska „Pastores dabo vobis”* (25 marca 1992), nr 19-20.

⁹ KPK 1983, kan. 277 § 1-2. Opracowanie dotyczy Kościoła katolickiego w obrządku łacińskim i w tym kontekście ujmują zagadnienie celibatu. Dodać należy, że kandydaci do diakonatu stałego, którzy żyją w małżeństwie, mogą przyjąć święcenia diakonatu. Historyczny i prawny rys zagadnienia celibatu duchownych, por. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1, s. 98-99.

¹⁰ Por. *Presbyterorum ordinis*, nr 16; *Pastores dabo vobis*, nr 44; Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów* (31 stycznia 1994), nr 57-60.

bowiązania jest dobrowolne i publiczne oświadczenie kandydata do święceń, przez które zobowiązuje się on do podjęcia obowiązku celibatu¹¹.

2. NADUŻYCIA SEKSUALNE – REAKCJA KOŚCIOŁA

Przyjęty temat opracowania skupia się na nadużyciach seksualnych wobec nieletnich. Tym samym, niektóre zagadnienia kanonicznego prawa karnego można pominąć, np. usiłowanie zawarcia małżeństwa przez duchownych¹². Oprócz zasadniczego problemu, jakim jest pedofilia popełniana przez duchownych, istnieją także inne wykroczenia i przestępstwa duchownych, które wraz z głównym zagadnieniem zostaną w poniższym punkcie omówione. Chodzi o: konkubinat, pojedyncze stosunki przeciwne czystości, molestowanie, propagowanie pornografii, rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu Boga, czy tzw. solicytację.

2.1. Prawo kodeksowe

Prawo karne Kościoła chroni osoby i ich prawa. Niektóre z przestępstw kościelnych dotyczą bezpośrednio nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych, o czym zwłaszcza stanowi kan. 1395 Kodeksu z 1983 r. Należy także zasygnalizować te przestępstwa związane z pełnieniem sakramentów, które dotyczą również wymiaru seksualnego.

2.1.1. Przestępstwa związane ze sprawowaniem sakramentu pokuty

Kościół troszczy się, aby sprawowanie funkcji kapłańskich służyło misji zbawienia. Sprawowanie sakramentów, które rozmią się z tą zasadniczą misją, Kościół napiętnuje także w formie najsurowszych kar, tj. *latae sententiae*. Do takich przestępstw należy rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciw szóstemu przykazaniu.

„Kapłan, który działa wbrew przepisowi kan. 977, podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej”¹³. Poza niebezpieczeństwem śmierci, spowiednik nie może ważnie rozgrzeszyć współnika w grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu (treść kan. 977), czyli nie może wypowiedzieć formuły absencji z intencją odpuszczenia grzechu. Wspólnikiem w tym wypadku jest jakakolwiek osoba (kobieta lub mężczyzna), która dopuściła się

¹¹ Por. KPK 1983, kan. 1037. Formacja seminaryjna w wymiarze ludzkim obejmuje także przygotowanie do życia w celibacie, por. tamże, kan. 244, 247 § 1-2.

¹² Por. tamże, kan. 1394 § 1.

¹³ Tamże, kan. 1378 § 1. „Rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu jest nieważne, poza niebezpieczeństwem śmierci”, tamże, kan. 977.

grzechu przeciw szóstemu przykazaniu z kapłanem, także osoba małoletnia. Współudział w grzechu przeciw szóstemu przykazaniu wymaga, aby każda ze stron popełniła grzech świadomie i dobrowolnie; grzech jest tu czynem zewnętrznym i ciężkim¹⁴. Wina kapłana musi być umyślna, tj. ma on zamiar rozgrzeszyć współnika w grzechu; mimo pełnej świadomości, że popełnia przestępstwo, i przy nieskrępowanej woli działania.

Kościół, poprzez normę karną, chroni dobro i świętość sakramentu pokuty oraz samego penitenta. Współwinny nie może oceniać współnika grzechu. Ponadto, penitent nie wchodzi na drogę wewnętrznego nawrócenia. A także zachodzi niebezpieczeństwo zgorszenia wśród wiernych. Sankcją przy tym przestępstwie jest kara określona w postaci ekskomuniki *latae sententiae* zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej. Dokładniej, w tym przypadku od kary uwalnia Kongregacja Nauki Wiary¹⁵.

Kolejnym przestępstwem, które narusza świętość sakramentu pokuty jest tzw. solicytacja. Chodzi o nakłanianie penitenta do grzechu przeciw czystości. „Kapłan, który w akcie spowiedzi albo z okazji lub pod jej pretekstem nakłania penitenta do grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, powinien być stosownie do ciężkości przestępstwa ukarany suspensą, zakazami lub pozbawieniami, a w przypadkach poważniejszych wydalony ze stanu duchownego”¹⁶.

Solicytacja pochodzi od spowiednika i kieruje się na osobę penitenta, którym może być także małoletni. Przestępstwo dotyczy grzechów przeciwko czystości, tak zewnętrznych, jak i wewnętrznych. Chodzi o samo nakłanianie do grzechu, niezależnie od tego, czy działanie sprawcy będzie skuteczne. Penitent nie musi wyrazić zgody, aby przestępstwo uznać za dokonane. Działanie spowiednika wyraża się zewnętrznie: rozmowa, wręczenie pisma, znaki i gesty¹⁷.

Nakłanianie penitenta do grzechu może być dokonane przez kapłana: a) w akcie sakramentalnej spowiedzi, b) z okazji spowiedzi, c) pod pretekstem spowiedzi. Pierwsza możliwa sytuacja solicytacji ma miejsce podczas sakramentalnej

¹⁴ Przestępstwo rozgrzeszenia współnika grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu, por. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 4, red. W. Wójcik, J. Krukowski, F. Lempa, Lublin 1987, s. 247-248; M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, Kielce 1999, s. 354-364; J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, Warszawa 2003, s. 96-102. Współudział wymaga świadomości i wolności działania; brak tych składników, np. upojenie alkoholowe, choroba psychiczna lub przymus zmienia kwalifikację czynu, nie jest to przestępstwo, po myśli kan. 1378 § 1, por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, s. 97.

¹⁵ Skarga karna w wypadku tego przestępstwa przedawnia się po 10 latach od dnia jego popełnienia, por. Kongregacja Nauki Wiary, *List Normae de gravioribus delictis* (18 maja 2001), AAS 93(2001), s. 785-788.

¹⁶ KPK 1983, kan. 1387. Poprzednie normy nt. solicytacji, por. J.P. Beal, *The 1962 Instruction 'Crimen sollicitationis': Caught red-handed or handed a red herring?*, *Studia Canonica* 41(2007), s. 199-236.

¹⁷ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, s. 124-125.

spowiedzi św. Przez drugą ewentualność: „przy okazji spowiedzi”, należy rozumieć czas bezpośrednio przed spowiedzią lub tuż po niej. I trzecia sytuacja „pod pretekstem spowiedzi” ma miejsce wtedy, gdy kapłan pozoruje słuchanie spowiedzi, a nie ma intencji wysłuchania penitenta. Wprowadza on innych wiernych w błąd, że będzie spowiadał, a faktycznie pragnie odsunąć świadków od konfesjonalu, czy łóżka chorego.

Przestępstwo narusza świętość spowiedzi, powoduje zamęt i szkodę dusz, zwłaszcza osoby namawianej do grzechu. Następnie wywołuje ono zgorzenie wiernych i zniechęca wiernych do korzystania z sakramentu.

Do zaistnienia czynu przestępczego konieczne jest, aby istniała pewność, co do faktu solicytacji¹⁸. Po stronie kapłana niezbędna jest wina umyślna, aby doprowadzić penitenta do grzechu ciężkiego przeciw szóstemu przykazaniu Bożemu. Sankcja karna nie jest określona, tj. prawo powszechnie nie nakłada jednej wskazanej kary na przestępcę. Sędzia kościelny jest obowiązany stosownie do ciężkości przestępstwa ukarać sprawcę karą suspensy, zakazem sprawowania władzy bądź urzędu lub ich pozbawieniem, zakazem przebywania na określonym terytorium, a w poważniejszych wypadkach nawet dymisją ze stanu duchownego¹⁹.

2.1.2. Przestępstwa przeciwko czystości

Od początku chrześcijaństwa przestępstwa przeciw szóstemu przykazaniu były zaliczane do najcięższych. Groziły za nie surowe kary oraz publiczne pokuty. Życie w konkubinacie w wieku XI i XII pociągało za sobą karę depozycji, a wiernym nie wolno było kontaktować się z konkubinariuszami²⁰. Konsekwentnie, Kodeks z 1917 r. (kan. 2358 i 2359) zawierał różne kary za przestępstwa przeciwko czystości popełniane przez duchownych.

W aktualnym Kodeksie z 1983 r. prawodawca formułuje głównie dwie formy przestępstw popełnianych przez duchownych. W pierwszej z nich zawiera się konkubinaty i inne grzechy zewnętrzne przeciwko szóstemu przykazaniu. „Du-

¹⁸ Prawo kanoniczne chroni spowiedników przed fałszywymi doniesieniami o solicytacji: „Kto fałszywie donosi przełożonemu kościelnemu na spowiednika o przestępstwie, o którym w kan. 1387, podlega interdyscyplinarnej karze, a jeśli jest duchownym, także suspensie”, KPK 1983, kan. 1390 § 1; por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, s. 140-142. Penitent fałszywie oskarżający o solicytację powinien odwołać oskarżenie i naprawić wyrządzone szkody, por. KPK 1983, kan. 982; M. Pastuszko, *Sakrament pokuty i pojednania*, s. 364-377.

¹⁹ Procedowanie w sytuacji przestępstwa solicytacji, polegającego na nakłanianiu penitenta do grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu ze spowiednikiem, jest zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary i przedawnia się po dziesięciu latach od jego popełnienia, por. Kongregacja Nauki Wiary, *Normae de gravioribus delictis*.

²⁰ Por. *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. 4, red. W. Wójcik, J. Krukowski, F. Lempa, s. 274; J.S. Grabowski, *Clerical sexual misconduct and early traditions regarding the sixth commandment*, *The Jurist* 55(1995), s. 527-591.

chowny konkubinariusz poza wypadkiem, o którym w kan. 1394, oraz duchowny trwający w innym grzechu zewnętrznym przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, wywołującym zgorzenie, winien być ukarany suspensą, do której, gdy mimo upomnienia trwa w przestępstwie, można stopniowo dodawać inne kary, aż do wydalenia ze stanu duchownego²¹. Druga forma działania przestępnego ma miejsce wtedy, gdy duchowny popełnia grzech zewnętrzny przeciwko szóstemu przykazaniu i spełnia przynajmniej jeden z poniższych warunków: a) został dokonany z użyciem przymusu lub gróźb; b) w sposób publiczny; c) z osobą małoletnią poniżej lat szesnastu²².

Przez konkubinatus rozumie się trwałe pożycie mężczyzny i kobiety na sposób małżeński, bez zawartego związku małżeńskiego²³. W rozważanym zagadnieniu, jedną ze stron konkubinatu jest duchowny, diecezjalny lub zakonny. Drugą stroną związku jest kobieta, także gdyby była nieletnia. Konkubinatus jest związkiem nielegalnym, a odpowiedzialność karna duchownego dotyczy sytuacji, gdy związek jest notoryczny lub publiczny²⁴.

Inne przestępstwa duchownego opisane w kan. 1395 § 1 dotyczą grzechu ciężkiego i charakteryzującego się trwałością; jest to także grzech zewnętrzny, tj. znany publicznie lub też wkrótce będzie rozgłoszony²⁵. Przymiot publiczności czynu wywołuje ponadto zgorzenie wiernych.

Za przestępstwo konkubinatu oraz długotrwałe pozostawanie w gorszącym grzechu zewnętrznym przeciwko szóstemu przykazaniu ma być wymierzona kara suspensy. Jeśli duchowny, mimo upomnienia (upomnienie kanoniczne), nadal trwa w przestępstwie, mogą być nakładane na niego stopniowo inne kary, aż do dymisji ze stanu duchownego włącznie. W wypadku, kiedy duchowny jest zakonnikiem, należy go wydrzeć z instytutu zakonnego²⁶.

W drugiej grupie przestępstw w kan. 1395 znajdują się czyny z użyciem przymusu lub gróźb. Przemoc seksualna nie oznacza tylko gwałtu. Chodzi również o molestowanie seksualne. Element groźby, czyli wywierania psychicznego nacisku, zmierza do doprowadzenia osoby do czynów przeciwnych czystości. Spraw-

²¹ KPK 1983, kan. 1395 § 1.

²² „Duchowny, który w inny sposób wykroczył przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, jeśli jest to połączone z użyciem przymusu lub gróźb, albo publicznie lub z osobą małoletnią poniżej lat szesnastu, powinien być ukarany sprawiedliwymi karami, nie wyłączając w razie potrzeby wydalenia ze stanu duchownego”, tamże, kan. 1395 § 2.

²³ Por. J. Wróbel, S. Paździor, *Konkubinatus*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 9, Lublin 2002, kol. 645-647.

²⁴ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, s. 162.

²⁵ Por. tamże, s. 162-163. Naruszenie szóstego przykazania Bożego dotyczy zarówno czynów heteroseksualnych, jak i homoseksualnych.

²⁶ Por. KPK 1983, kan. 695 § 1.

ca grozi, np. rozgłoszeniem wiadomości zniesławiających zagrożoną osobę, pozbawieniem pracy, awansu czy innymi szkodami²⁷.

Inną formą przestępstwa jest czyn przeciwny czystości dokonany publicznie. To jest popełnienie go w obecności innych osób lub z wykorzystaniem środków społecznego przekazu, albo też w miejscu publicznym. Należy tu także uwzględnić ekshibicjonizm, którego świadkami mogą być np. osoby małoletnie.

Następne przestępstwo polega na naruszeniu szóstego przykazania z osobą małoletnią²⁸. Kodeksowy zapis dotyczy małoletnich poniżej szesnastego roku życia. Na zaistnienie przestępstwa nie wpływa to, czy małoletni zgadza się na czynności nieskromne czy wyraża sprzeciw, czy jest świadomy lub nieświadomy znaczenia wydarzeń. Także płeć małoletniego nie zmienia faktu, że jest to przestępstwo. Akty przestępne wyrażają intencję sprawcy: wykorzystanie nieletniego dla uzyskania jakiejś stymulacji czy gratyfikacji seksualnej²⁹. Sam duchowny często występuje w relacji duszpasterskiej do nieletniego³⁰. Czyny przestępne przedstawione w kan. 1395 § 2 podlegają karaniu nawet wtedy, gdy zostały popełnione jednorazowo. Nadużycia seksualne wobec nieletnich naruszają ich godność ludzką i wolność osobistą.

Prawodawca przewiduje różne sankcje karne względem duchownego, zależnie od ciężkości jego działania. Za czyny zabronione w kan. 1395 § 2 przewidziana jest kara obligatoryjna nieokreślona. Sędzia ma obowiązek wymierzyć sprawiedliwą karę, nie wyłączając kary dymisji ze stanu duchownego. Jeśli duchowny jest zakonnikiem, należy go wydalic z instytutu zakonnego. Jednakże przełożony zakonny może odstąpić od wydalenia, gdy uważa, że w inny sposób może doprowadzić sprawcę do poprawy życia, wyrównać naruszoną sprawiedliwość i na-

²⁷ Por. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, s. 164.

²⁸ Por. P. Cimboric, *The identification and treatment of sexual disorders and the priesthood*, *The Jurist* 52(1992), s. 598-614; J.P. Beal, *Doing what one can: canon law and clerical sexual misconduct*, tamże, s. 642-683; J. Touhey, *The correct interpretation of canon 1395: the use of the sixth commandment in the moral tradition from Trent to the present day*, *The Jurist* 55(1995), s. 592-631; J.H. Provost, *Offences against the sixth commandment: toward a canonical analysis of canon 1395*, tamże, s. 632-663; R. Jenkins, *On the suitability of establishing clerical sexual abuse of minors (c. 1395 § 2) as an irregularity ex delicto to the reception and exercise of orders*, *Periodica* 94(2005), s. 275-340; Z. Suchecki, *La tutela dei minori presso la Congregazione per la Dottrina della Fede riguardo ai delicta graviora*, *Appollinaris* 3-4(2006), s. 719-732; D. Albornoz, *Norme e orientamenti della Chiesa cattolica dinanzi agli abusi sessuali di minori perpetrati da chierici*, *Salesianum* 70(2008), s. 713-717.

²⁹ Nadużycie posiada różne możliwe formy: dotyk, pocałunek w usta, ekspozycja organów płciowych lub sam stosunek seksualny. Istnieje też nadużycie niebezpośrednie: prowokująca rozmowa duchownego z nieletnim czy posiadanie przez tegoż pierwszego materiałów pornograficznych lub fotografowanie czy filmowanie nieletnich w celach pornograficznych, por. D. Albornoz, *Norme e orientamenti*, s. 716.

³⁰ Wykorzystanie godności, władzy czy urzędu dla popełnienia przestępstwa wymaga surowego ukarania, por. KPK 1983, kan. 1326 § 1 nr 2.

prawić zgorzenie³¹. Koniecznym elementem subiektywnym po stronie duchownego jest wina umyślna, tj. zamiar popełnienia przez duchownego jednego z działań zabronionych w kan. 1395.

We wszystkich przestępstwach przeciwko szóstemu przykazaniu racją karania jest ochrona dobra duchowego, tak po stronie duchownego, który je popełnia, jak i współuczestnika (-ów) czynu. Duchowny, także gdy jest zakonnikiem, narusza obowiązek doskonałej wstrzemięźliwości. Jego działanie jest szkodliwe dla niego samego i dla innych. Powoduje publiczne zgorzenie lub niebezpieczeństwo zgorzenia.

2.2. Dokumenty i działania Stolicy Apostolskiej

2.2.1. *Sacramentorum sanctitatis tutela* i *Normae de gravioribus delictis*

Nadużycia seksualne duchownych, a także krytyka medialna Kościoła, spowodowały reakcję Stolicy Apostolskiej. Po przeprowadzeniu pogłębionej konsultacji w ramach Kongregacji Nauki Wiary, jej członkowie przedstawili Ojcu Świętemu wyniki prac, tj. określenie poważniejszych przestępstw oraz stosowne procedury zastrzeżone dla tej Kongregacji. Wyniki studium zostały uznane i zatwierdzone w 2001 r. przez papieża Jana Pawła II, który wydał list *Sacramentorum sanctitatis tutela*³². Trzeba w tym miejscu zauważyć, że problematyka nadużyć seksualnych duchowieństwa była wielokrotnie podejmowana przez władze kościelne³³.

W liście *Sacramentorum sanctitatis tutela* papież podkreślił potrzebę ochrony świętości sakramentu Eucharystii i pokuty, a także zachowania szóstego przykazania Dekalogu. Wskazał na poprzednie dokumenty i normy kościelne chroniące te sakramenty oraz na kompetencje Kongregacji Św. Oficjum. Aktualnie, do Kongregacji Nauki Wiary należą wykroczenia oraz przestępstwa przeciwko

³¹ Por. tamże, kan. 695 § 1.

³² Jan Paweł II, *List apostolski motu proprio „Sacramentorum sanctitatis tutela”* (30 kwietnia 2001), AAS 93(2001), s. 737-739. W okresie po promulgacji Kodeksu z 1983 r., w 1988 r. zastrzeżono Kongregacji Nauki Wiary przestępstwa popełnione przeciwko obyczajom, por. Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska o Kurii Rzymskiej „Pastor Bonus”* (28 czerwca 1988), AAS 80(1988), s. 841-912, nr 52.

³³ Należy podkreślić znaczący wpływ kard. J. Ratzingera na zmiany w prawodawstwie karnym Kościoła, od 1988 r., poprzez rok 2001, aż do dzisiaj, por. J.I. Arrieta, *L'influsso del Cardinal Ratzinger nella revisione del sistema penale canonico*, La Civiltà Cattolica 4 dicembre 2010, s. 430-440. Prawie identyczny tekst tego autora był opublikowany w *L'Osservatore Romano* 2 grudnia 2010 oraz na stronie watykańskiej: <http://www.vatican.va/resources/resources_arrieta-20101204_it.html>, (data dostępu: 16.06.2011); F. Lombardi, *Abuso sui minori. Le prospettive di Papa Benedetto XVI*, *Orientamenti Pastoralis* (2011)2, s. 44-55. Zestawienie dokumentów kościelnych i wypowiedzi, por. też *Kościół katolicki wobec nadużyć seksualnych duchowieństwa*, oprac. K. Tomasiak, *Wiadomości KAI* 21(2001), s. 23-25. Strona watykańska także przedstawia działania Kościoła wobec tego problemu, por. *Abuso sui minoris. La riposta della Chiesa*, <http://www.vatican.va/resources/index_it.htm>, (data dostępu: 06.06.2011).

wierze i obyczajom. Swoim listem apostołskim Jan Paweł II zarazem promulgował dokument Kongregacji Nauki Wiary *Normae de gravioribus delictis*.

List *Normae de gravioribus delictis* wymieniał przestępstwa zastrzeżone kompetencji Kongregacji w zakresie: ochrony Najświętszego Sakramentu, sakramentu pokuty i przestępstwo przeciwko obyczajom. Pośród nich są omówione już wyżej, tj. rozgrzeszenie współnika w grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu i solicytacja, gdy nakłanianie do grzechu (w czasie spowiedzi, przy jej okazji lub pod jej pretekstem) jest kierowane do dokonania go ze spowiednikiem. Przestępstwem przeciwko obyczajom zastrzeżonym Kongregacji jest wystąpienie przeciwko szóstemu przykazaniu popełnione przez duchownego z osobą niepełnoletnią. I w tym miejscu pojawia się zmiana w porównaniu do Kodeksu z 1983 r., gdyż za niepełnoletnią jest tu uważana osoba poniżej osiemnastego roku życia³⁴. Wymienione przestępstwa podlegają Trybunałowi Apostołskiemu Kongregacji Nauki Wiary³⁵.

Ordynariusz, gdyby dowiedział się o przynajmniej prawdopodobnym dokonaniu przestępstwa i wstępnym dochodzeniu, obowiązkowo winien poinformować Trybunał Apostołski. Przekazuje temu Trybunałowi deklaracje świadków, dokumenty, wypowiedzi biegłych i inne akta sprawy wraz ze swoją opinią. Dalsze procedowanie należy do Kongregacji, o ile nie zleci ona ordynariuszowi jego prowadzenia, tj. przekáže zarazem jemu normy specjalne do dalszego postępowania³⁶. Skarga karna przedawnia się po dziesięciu latach. W odniesieniu do prze-

³⁴ “(...) delictum contra sextum Decalogi praeceptum cum minore infra aetatem duodeviginti annorum a clerico commissum. Haec tantum, quae supra indicantur delicta cum sua definitione, Congregationis pro Doctrina Fidei Tribunali Apostolico reservantur”, *Normae de gravioribus delictis*.

³⁵ W trybunałach ustanowionych przez ordynariuszy należy ustanowić następujące urzędy: sędziego, rzecznika sprawiedliwości, notariusza i patrona (pełnomocnika); urzędy są powierzane kapłanom. Trybunały kierują się powszechnym karnym prawem Kościoła. Tego typu sprawy podlegają sekretowi papieskiemu, tj. uczestnicy postępowania są zobowiązani do zachowania absolutnej dyskrecji. W latach 2001-2010 r., do Kongregacji wpłynęło ok. 3000 spraw; 60% przypadków dotyczyło czynów homoseksualnych wobec nieletnich, 30% wobec nieletnich heteroseksualnych, a 10% wobec małych dzieci. W 20% spraw procedury przeprowadziły diecezje, w 60% nie wszczęto procesów, głównie ze względu na zaawansowany wiek oskarżonych, a w 20% Kongregacja doprowadziła do przeniesienia duchownych do stanu świeckiego lub zostali oni skłonieni do prośby o dyspensę od obowiązków kapłańskich, por. *Intervista di Gianni Cardinale a mons. Charles Scicluna sulla rigidità della Chiesa nei casi di pedofilia*, <http://www.vatican.va/resources/resources_mons-scicluna-2010_it.html>, (data dostępu: 15.06.2011).

³⁶ Zastrzeżenie przestępstw dla Kongregacji Nauki Wiary dotyczy dziedziny proceduralnej, a następnie wymierzania i deklarowania kar. Natomiast uwalnianie z kar podlega ogólnym zasadom uwalniania zawartym w prawie powszechnym. Pozwany, jego pełnomocnik lub rzecznik sprawiedliwości, może apelować; apelację od wyroku pierwszej instancji (ordynariusza) składa się do Trybunału Kongregacji Nauki Wiary. Celem uniknięcia zgorszenia, ordynariusz może zastosować środki zabezpieczające: odsunięcie oskarżonego od świętych posług, nakaz lub zakaz pobytu w jakimś miejscu, itd., por. KPK 1983, kan. 1722.

stępstwa popełnionego przez duchownego z osobą małoletnią, czas przedawnienia zaczyna biec od dnia, w którym małoletni ukończy osiemnasty rok życia.

Należy tu zauważyć, że w zakończeniu listu *Normae de gravioribus delictis* zostało wyrażone życzenie nawiązujące do duchowego celu Kościoła. Pastoralna posługa ordynariuszy wyraża troskę o świętość duchownych i innych wiernych, także gdy oznacza to wymierzanie koniecznych kar.

2.2.2. Zaangażowanie Jana Pawła II i Benedykta XVI

Problem przestępstwa pedofilii szczególnie mocno dotknął Kościół katolicki w USA. Jan Paweł II rozmawiał z biskupami amerykańskimi na ten temat w 2002 r.³⁷ W swoim przemówieniu, papież wyraził smutek z powodu skandalu oraz cierpień, jakich doświadczyli skrzywdzeni młodzi ludzie. Nadużycia seksualne popełniane przez duchownych są nie tylko ciężkim grzechem w oczach Boga, ale także jest to zło uznawane przez społeczeństwo za przestępstwo. Naprawienie zła wymaga chrześcijańskiego nawrócenia i powrotu do Boga. Sytuacja domaga się ponadto przygotowania kryteriów działania, które zapobiegą pojawieniu się podobnych błędów³⁸.

Nadużycia dokonane na młodych osobach są znakiem kryzysu moralności seksualnej, który dotknął Kościół, jak również całą społeczność. Działanie Kościoła winno pokazać tak wiernym, jak i społeczeństwu, że biskupi i przełożeni zakonni troszczą się o dobro duchowe ludzi. A w życiu kapłańskim czy zakonnym nie ma miejsca dla tych, którzy krzywdzą młodzież. Wierni muszą też wiedzieć, że biskupi oraz duchowni są całkowicie zaangażowani w ukazywanie prawdy nt. moralności seksualnej, w odnowę kapłaństwa, małżeństwa i życia rodzinnego³⁹.

Jan Paweł II powrócił do tematu nadużyć seksualnych w 2004 r. podczas spotkania *ad limina apostolorum* z biskupami amerykańskimi. Potwierdził wówczas dyspozycyjność tych biskupów w rozpoznaniu i następnie w zmierzeniu się z brakami i błędami z przeszłości. Z podejmowanych działań płynie pojednanie i odnowienie Kościoła. Rozwiązując zasadniczy problem, biskupi mają zachęcać wiernych, także duchownych, do dawania świadectwa wiary⁴⁰.

Spotkanie z Konferencją Episkopatu Irlandii w 2006 (*ad limina apostolorum*) było kolejną okazją do wypowiedzi papieskiej, tym razem już Benedyk-

³⁷ Por. *Discorso di Giovanni Paolo II ai partecipanti alla riunione interdicasteriale con i cardinali degli Stati Uniti D'America* (23 kwietnia 2002), <http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2002/april/documents/hf_jp-ii_spe_20020423_usa-cardinals_it.html>, (data dostępu: 11.06.2011); tekst pol. por. *L'Osservatore Romano* 6(2002), s. 18-19.

³⁸ Por. tamże, nr 2.

³⁹ Por. tamże, nr 3.

⁴⁰ Spotkania biskupów amerykańskich, w ramach wizyty *ad limina apostolorum*, miały miejsce: 02.04.2004, 02.09.2004 i 11.09.2004, por. <http://www.vatican.va/resources/resources_adlimina-american-bishops-2004_it.html>, (data dostępu: 13.06.2011).

ta XVI. Ojciec Święty stwierdził, że rany nadużyć seksualnych są głębokie i pilnie wymagają naprawienia zaufania. Mierząc się z problemem, należy najpierw ustalić prawdę o tym, co się stało. A następnie podjąć niezbędne kroki, aby – kierując się sprawiedliwością – uniknąć tych samych błędów w przyszłości. Ponadto, należy dążyć do uleczenia ofiar i wszystkich innych dotkniętych tymi przestępstwami. Duch Święty poprzez czas oczyszczenia prowadzi Kościół do pogłębienia życia w świętości⁴¹.

Benedykt XVI odbył w 2008 r. pielgrzymkę apostolską do USA. Odnosił się wówczas m.in. do skandali seksualnych z udziałem duchownych. W przemówieniu do biskupów amerykańskich w narodowym sanktuarium maryjnym w Waszyngtonie powiedział, że nadużycia seksualne wobec najmłodszych wywołują głębokie zawstydzenie. Biskupi są odpowiedzialni za leczenie tego typu ran, a priorytetem jest wyrażenie współczucia i wsparcia dla ofiar. Należy podejmować odpowiednie środki zaradcze i dyscyplinarne oraz zapewnić bezpieczne środowiska dla młodych. Aby środki i strategie odniosły skutek, należy je widzieć w szerszym kontekście. Chodzi o właściwe wychowanie moralne dzieci i młodzieży, w tym do zdrowego rozumienia seksualności; należy też chronić dzieci i młodzież przed pornografią. I w tym szerszym znaczeniu rozwiązywania problemu każdy członek społeczeństwa przyczynia się do odnowy moralnej⁴². Umacnianie więzi biskupów z kapłanami jest naśladowaniem Chrystusa Dobrego Pasterza. „Rzeczywiście, wyraźniejsze skupienie się na naśladowaniu Chrystusa w świętości życia jest tym, czego potrzeba, jeśli chcemy iść naprzód”⁴³.

Papież powrócił do bolesnego tematu cierpień wynikających z nadużyć seksualnych w dalszym przebiegu pielgrzymki do USA. W homilii w Waszyngtonie wzywał do okazania pasterskiej troski ofiarom oraz do promocji uzdrowienia i pojednania. Odnowa duchowa Kościoła w USA zależy od sakramentu pojednania i wzrastania w świętości⁴⁴. Osobistym wyrazem zaangażowania się papieża było ponadto jego spotkanie z ofiarami przestępstw seksualnych w kaplicy Nuncjatury Apostolskiej w Waszyngtonie 17 kwietnia 2008 r.

⁴¹ Por. *Discorso di Sua Santità Benedetto XVI ai vescovi della Conferenza Episcopale Di Irlanda in visita "Ad Limina Apostolorum"* (28 października 2006), <http://www.vatican.va/resources/resources_adlimina-irish-bishops-oct2006_it.html>, (data dostępu: 13.06.2011).

⁴² Por. Benedykt XVI, *Przemówienie do biskupów amerykańskich* (16 kwietnia 2008), w: Ojciec Święty Benedykt XVI, *Chrystus naszą nadzieją. Wizyta apostolska Ojca Świętego Benedykta XVI w Stanach Zjednoczonych*, Kraków 2008, s. 33-36.

⁴³ Tamże, s. 37-38.

⁴⁴ Por. Benedykt XVI, *Homilia wygłoszona na stadionie Nationals Park w Waszyngtonie* (17 kwietnia 2008), w: Ojciec Święty Benedykt XVI, *Chrystus naszą nadzieją...*, s. 59-62. Ojciec Święty nawiązał do problemu nadużyć także w czasie homilii w katedrze św. Patryka w Nowym Jorku 19 kwietnia, por. tamże, s. 125.

Ojciec Święty w tym samym roku udał się do Australii. W czasie Mszy św. w Sydney ponownie wyraził wstyd, ból i cierpienie Kościoła z powodu nadużyć seksualnych. „Te karygodne czyny, które stanowią tak poważne nadużycie zaufania, zasługują na jednoznaczne potępienie”⁴⁵. Podobnie, jak w USA, tak i w Australii, papież spotkał się z ofiarami przestępstw i wyraził im swoje współczucie.

W kolejnym roku – 2009, Benedykt XVI spotkał się z biskupami Irlandii. Poruszony doniesieniami o nadużyciach seksualnych, wyraził żal z powodu tych, którzy zdradzili swoje ślubowanie wobec Boga oraz zaufanie ofiar, rodzin i społeczeństwa. Współodczuwając zdradę i wstyd z katolikami irlandzkimi zapewnił, że Kościół będzie dalej dociekał prawdy o dokonanych wydarzeniach oraz szukał najlepszych bezpiecznych rozwiązań na przyszłość⁴⁶. Ogólnie należy stwierdzić, że Ojciec Święty wielokrotnie poruszał temat przestępstw seksualnych duchownych w spotkaniach z biskupami całego świata, z dziennikarzami i ofiarami nadużyć⁴⁷.

Ojciec Święty skierował w 2010 r. list do katolików irlandzkich, w którym nakreślił plan uzdrowienia i odnowy kościelnej⁴⁸. Dokument ten, choć adresowany

⁴⁵ Benedykt XVI, *Homilia wygłoszona w katedrze NMP w Sydney* (19 lipca 2008), w: Ojciec Święty Benedykt XVI, *XXIII Światowy Dzień Młodzieży. Sydney 2008*, Kraków 2008, s. 86. Papież również w trakcie konferencji prasowej w czasie lotu do Australii wyraził swój i całego Kościoła sprzeciw wobec pedofilii, por. <http://www.vatican.va/resources/resources_visit-australia-jul2008_it.html>, (data dostępu: 14.06.2011).

⁴⁶ Por. Benedykt XVI, *Spotkanie z przedstawicielami Konferencji Episkopatu Irlandii oraz Kurii Rzymskiej* (19 grudnia 2009), <http://www.vatican.va/resources/resources_irish-bishops-dec2009_en.html>, (data dostępu: 14.06.2011). Robocze spotkanie biskupów irlandzkich z papieżem i przedstawicielami Kurii Rzymskiej wraz z dyskusją nad przestępstwami seksualnymi duchownych odbyło się też 15-16 lutego 2010, <http://www.vatican.va/resources/resources_irish-bishops-feb2010_en.html>, (data dostępu: 14.06.2011).

⁴⁷ Por. Benedykt XVI, *Incontro del Santo Padre Benedetto XVI con i giornalisti durante il volo verso Malta* (17 kwietnia 2010), <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2010/april/documents/hf_ben-xvi_spe_20100417_interview_it.html>; tenże, *Comunicato: incontro del Santo Padre con alcune vittime di abusi sessuali* (18 kwietnia 2010), <http://www.vatican.va/resources/resources_comunicato-abusi-malta_it.html>; tenże, *Intervista concessa dal Santo Padre Benedetto XVI ai giornalisti durante il volo verso il Portogallo* (11 maja 2010), <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2010/may/documents/hf_ben-xvi_spe_20100511_portogallo-interview_it.html>; tenże, *Omelia* (11 czerwca 2010), <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/homilies/2010/documents/hf_ben-xvi_hom_20100611_concl-anno-sac_it.html>; tenże, *Risposte del Santo Padre Benedetto XVI alle domande dei giornalisti durante il volo verso il Regno Unito* (16 września 2010), <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2010/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20100916_interv-regno-unito_it.html>; tenże, *Omelia* (18 września 2010), <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/homilies/2010/documents/hf_ben-xvi_hom_20100918_westminster_it.html>; tenże, *Incontro con i vescovi di Inghilterra, Galles e Scozia* (19 września 2010), <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/speeches/2010/september/documents/hf_ben-xvi_spe_20100919_vescovi-inghilterra_it.html>, (data dostępu: 14.06.2011).

⁴⁸ Por. Benedykt XVI, *List pasterski Papieża Benedykta XVI do katolików Irlandii* (19 marca 2010), <http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/letters/2010/documents/hf_ben-xvi_let_20100319_church-ireland_pl.html>, (data dostępu: 14.06.2011).

do katolików irlandzkich, należy szeroko odczytać w całym Kościele. Z treścią listu powinni się zapoznać wszyscy wierni, aby właściwie stawić czoła kwestii nadużyć seksualnych. Zresztą, jak zauważa jego autor: „problem nadużyć w stosunku do nieletnich nie jest specyficznym problemem ani Irlandii, ani Kościoła”⁴⁹. Uleczenie tak specyficznej rany wymaga na pierwszym miejscu uznania grzechu przed Bogiem i przed ludźmi. Należy przyznać, że popełniono grzechy wobec najbardziej bezbronnych osób, którymi są dzieci. Dopiero za tą świadomością powinien postępować wspólny wysiłek, aby zagwarantować dzieciom ochronę w przyszłości.

Papież dalej stwierdza, że aby rozwiązać problem, należy widzieć przyczyny zła. Są nimi m.in. sekularyzm kapłanów i zakonników oraz zarzucenie dobrych duchowych praktyk, takich jak: częsta spowiedź, codzienna modlitwa i coroczne rekolekcje⁵⁰.

Kolejną przyczyną problemu jest odejście od karania, od stosowania sankcji. W okresie po Soborze Watykańskim II, niektórzy pasterze Kościoła błędnie interpretowali myśl soborową i rezygnowali ze stosowania kanonicznego prawa karnego. „W szczególności panowała tendencja, zrodzona ze słusznych intencji, ale błędna, do unikania postępowania karnego w obliczu nieprawidłowych sytuacji kanonicznych”⁵¹. W innej wypowiedzi papieskiej padają słowa: „Panowało przekonanie, że Kościół nie może być już Kościołem prawa, ale Kościołem miłości; nie powinien więc karać. W ten sposób zlikwidowano świadomość, że kara może być także aktem miłości”⁵². Kierując się źle pojmowaną troską o Kościół i pragnąc uniknąć skandali, biskupi i przełożeni zakonni nie stosowali kar kanonicznych. Do innych przyczyn skandali seksualnych należą: niewłaściwe procedury stosowane przy dopuszczeniu do kapłaństwa i życia zakonnego oraz niewystarczająca formacja ludzka, moralna, intelektualna i duchowa w seminariach i nowicjatach⁵³.

W liście do katolików irlandzkich papież kolejny raz wyraził swój żal i wstyd z powodu zła nadużyć seksualnych. Wezwał kapłanów i zakonników winnych przestępstw, aby ci w szczególny sposób uczynili rachunek sumienia, wzięli odpowiedzialność za grzechy i wyrazili żal. „Zdradziliście niewinnych młodych ludzi oraz ich rodziców, którzy pokładali w was zaufanie. Musicie za to odpowiedzieć przed Bogiem wszechmogącym, a także przed odpowiednio powołanymi do tego sądami. Utraciliście szacunek społeczności Irlandii i okryliście wstydem i hańbą waszych współbraci. A ci wśród was, którzy są kapłanami, zbezczeszili świętość sakramentu kapłaństwa, w którym Chrystus uobecnia się w nas i w na-

⁴⁹ Tamże, nr 2.

⁵⁰ Por. tamże, nr 4.

⁵¹ Tamże.

⁵² *Benedykt XVI w rozmowie z Peterem Seewaldem. Światłość świata. Papież, Kościół i znaki czasu*, tłum. P. Napiwodzki, Kraków 2011, s. 38; por. J.I. Arrieta, *L'influsso*, s. 432.

⁵³ Por. *List pasterski Papieża Benedykta XVI do katolików Irlandii*, nr 4.

szych uczynkach. Ogromną krzywdę wyrządziliście ofiarom i naraziliście na wielką szkodę Kościoła i społeczny obraz kapłaństwa i życia zakonnego”⁵⁴. Grzech niestety skutkuje tym, że przesłania dobre osiągnięcia całego Kościoła i jego wiernych, na co także papież zwrócił uwagę.

W słowach kierowanych do wszystkich kapłanów i zakonników, Benedykt XVI zachęcił ich, aby stawali się ludźmi modlitwy. Z kolei, zwracając się do biskupów, przypomniał im, aby nie tylko w całej pełni stosowali prawo kanoniczne, ale również współpracowali z władzami świeckimi⁵⁵. Na koniec polecił kilka konkretnych inicjatyw. Cały okres Wielkiego Postu i piątkowe postanowienia pokutne 2011 r. miały być czasem prośby o Boże miłosierdzie. Konieczna jest żarliwa modlitwa w formie adoracji eucharystycznych. Została też zapowiedziana specjalna wizytacja apostolska niektórych irlandzkich diecezji, seminariów i zgromadzeń zakonnych. A ponadto, mają być zorganizowane specjalne misje dla biskupów, kapłanów i zakonników⁵⁶.

2.2.3. Modyfikacja: *Normae de gravioribus delictis*

Stolica Apostolska po dziewięciu latach zmodyfikowała normy postępowania wobec najcięższych przestępstw. Po otrzymaniu aprobaty papieskiej, Kongregacja Nauki Wiary 21 maja 2010 r. opublikowała nowe normy⁵⁷. Wydobywając z dokumentu tylko te zmiany, które dotyczą nadużyć seksualnych, można zauważyć kilka różnic. Podtrzymano przestępstwo popełnione przez duchownego z osobą poniżej osiemnastego roku życia, ale z tak rozumianym nieletnim zrównano osoby, które trwale są niezdolne do posługiwania się rozumem⁵⁸. Przestępstwem zastrzeżonym Kongregacji jest ponadto: „nabywanie albo przechowywanie, lub rozpowszechnianie w celach lubieżnych materiałów pornograficznych, przedstawiających nieletnich poniżej czternastego roku życia, przez duchownego – w jakikolwiek

⁵⁴ Tamże, nr 7.

⁵⁵ Por. tamże, nr 11; te same zalecenia papież skierował do przełożonych zakonnych, por. tamże.

⁵⁶ Por. tamże, nr 14. Stolica Apostolska w 2010 r. zapowiedziała wizytację apostolską w niektórych diecezjach Irlandii, w seminariach i instytucjach zakonnych oraz stowarzyszeniach życia apostolskiego, a w kolejnym roku 2011 ukazał się komunikat z pierwszej fazy wizyty, por. *Comunicato della Santa Sede per l'inizio della Visita Apostolica in Irlanda* (12 listopada 2010), <http://www.vatican.va/resources/resources_irlanda-inizio-visita-2010_it.html>; *Comunicato della Santa Sede per la conclusione della prima fase della Visita Apostolica in Irlanda* (06 czerwca 2011), <http://www.vatican.va/resources/resources_irlanda-prima-fase-visita-2010_it.html>, (data dostępu: 16.06.2011).

⁵⁷ Por. Kongregacja Nauki Wiary, *Modyfikacje wprowadzone do tekstu Normae de gravioribus delictis* [dalej: *Normae de gravioribus delictis 2010*], *L'Osservatore Romano* 10(2010), s. 53-56. Por. komentarze do obowiązujących norm, *Normy Motu Proprio „Sacramentorum Sanctitatis Tutela”*. Wprowadzenie historyczne, tamże, s. 57-59; P.F. Lombardi, *Il significato della pubblicazione delle nuove “Norme sui delitti più gravi”*, <http://www.vatican.va/resources/resources_lombardi-nota-norme_it.html>, (data dostępu: 15.06.2011).

⁵⁸ Por. *Normae de gravioribus delictis 2010*, art. 6 § 1 nr 1.

sposób i za pomocą jakiegokolwiek urzędnika”⁵⁹. Kolejną zmianą jest wydłużenie czasu terminu skargi karnej, która przedawnia się po dwudziestu latach⁶⁰.

Dla ułatwienia stosowania norm (*de gravioribus delictis*) Kongregacja Nauki Wiary zwróciła się do poszczególnych Konferencji Episkopatów z *Okólnikiem*⁶¹. Chodzi o to, aby każda z Konferencji opracowała własne „wytyczne” w formie jasnych i skoordynowanych procedur w przypadkach nadużyć seksualnych⁶². W przygotowaniu wytycznych powinni wziąć udział wyżsi przełożeni kleryckich instytutów zakonnych.

W *Okólniku* Kongregacji najpierw wskazano ogólne aspekty: troskę o ofiary nadużyć seksualnych i wsparcie im udzielane, ochronę małoletnich, formację przyszłych kapłanów i zakonników, towarzyszenie kapłanom i współpracę z władzami państwowymi, ale bez naruszenia forum sakramentalnego (*foro interno*)⁶³. Dokument przedstawia krótki opis obowiązującego ustawodawstwa kanonicznego na temat nadużyć seksualnych. Środkami karnymi wobec duchownego są: ograniczenia publicznej posługi kapłańskiej, zakazy kontaktu z niepełnoletnimi, nakazy karne po myśli kan. 1319 Kodeksu z 1983 r. i inne sankcje karne łącznie z karą wydalenia ze stanu duchownego⁶⁴. Wytyczne przygotowane przez Konferencję Episkopatu stanowią uzupełnienie prawa powszechnego, a nie jego zastą-

⁵⁹ Tamże, art. 6 § 1 nr 2. Przy przestępstwach przeciwko obyczajom, duchowny winien być ukarany stosownie do wagi czynu, nie wykluczając wydalenia lub pozbawienia urzędu, por. tamże, art. 6 § 2. Internetowe przeglądanie pornografii może być niezmierzone przez duchownego, ale zainstalowanie plików pornograficznych wymaga intencjonalnego działania, często przy użyciu elektronicznych form płatności, por. Z. Suchecki, *La tutela dei minori*, s. 723-724.

⁶⁰ Por. *Normae de gravioribus delictis 2010*, art. 7 § 1. W odniesieniu do nieletnich – ofiar przestępstw – przedawnienie biegnie od dnia, w którym nieletni skończył osiemnaście lat, por. tamże, art. 7 § 2. Pomijam tu zmiany proceduralne, np. dispensę od wymogu kapłaństwa czy doktoratu z prawa kanonicznego dla członków trybunału, por. tamże, art. 15.

⁶¹ Por. *Okólnik do Konferencji Episkopatów w sprawie opracowania „wytycznych” dotyczących sposobów postępowania w przypadku nadużyć seksualnych popełnionych przez duchownych wobec osób niepełnoletnich* [dalej: *Okólnik Kongregacji 2011*] (03 maja 2011), <http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20110503_abuso-minori_pl.html>, (data dostępu: 16.06.2011).

⁶² Por. *Lettera del cardinale William Levada per la presentazione della Circolare alle Conferenze Episcopali sulle linee guida per i casi di abuso sessuale nei confronti di minori da parte di chierici* (03 maja 2011), <http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20110503_levada-abuso-minori_pl.html>, (data dostępu: 16.06.2011).

⁶³ Por. *Okólnik Kongregacji 2011*, nr 1 a-d. W odniesieniu do kandydatów do kapłaństwa lub życia zakonnego, którzy zmieniają seminaria i domy formacyjne, należy zadbać o wymianę informacji na ich temat między biskupami i przełożonymi zakonnymi, por. tamże. Biskupi mają pouczać swych kapłanów o krzywdach towarzyszących przestępstwom przeciwko zwyczajom oraz odpowiedzialności kanonicznej i cywilnej, por. tamże.

⁶⁴ Por. tamże, nr 2. Papież Benedykt XVI, od czasu, kiedy był prefektem Kongregacji Nauki Wiary, zabiegał o integralność i konsekwentne stosowanie prawa karnego kanonicznego. Z jego inicjatywy trwają prace nad reformą księgi VI Kodeksu z 1983 r., por. J.I. Arrieta, *L'influsso*, s. 430.

pienie oraz domagają się tzw. *recognitio* Stolicy Apostolskiej. W trzeciej części *Okólnika* Kongregacja podała wskazania dla ordynariuszy, jak np.: konieczność szacunku dla osoby wnoszącej oskarżenie, pomocy psychologicznej i duchowej dla ofiar, zachowanie dobrego imienia osób, prawo do obrony dla oskarżonego, czy uwzględnienie prawodawstwa państwowego i ewentualnego obowiązku powiadomienia władz świeckich⁶⁵.

2.3. Prawo partykularne

Równoległe do wielu wypowiedzi papieży oraz dokumentów Kurii Rzymskiej rozwijały się rozwiązania partykularne. W krajach, gdzie problem przestępstw duchownych wobec nieletnich затoczył szerokie kręgi odzewu społecznego, Konferencje Episkopatu podejmowały różne działania. Własne wytyczne opracowały np.: Konferencja Biskupów USA, Australii, Kanady, Irlandii, Filipin, Nowej Zelandii, Szwajcarii, Belgii, Chile⁶⁶.

Spośród wielu rozwiązań przytoczę tylko jeden przykład ze Stanów Zjednoczonych, gdzie nadużycia seksualne duchownych szczególnie dotknęły Kościoła⁶⁷. Po spotkaniach Jana Pawła II z biskupami amerykańskimi, episkopat tego kraju opracował własne normy postępowania (*Essential Norms for Diocesan/Eparchial Policies Dealing with Allegations of Sexual Abuse of Minors by Priests or Deacons*). Zasady przyjęte przez biskupów 13 listopada 2002 r. uzyskały *recognitio* Stolicy Apostolskiej 8 grudnia tego samego roku i były promulgowane. Następnie 17 czerwca 2005 r. biskupi dokonali rewizji i zaaprobowali nową formę norm (*Karta Ochrony Dzieci i Młodzieży = Charter for the Protection of Children and Young People*). Z datą 1 stycznia 2006 r. Kongregacja ds. Biskupów rozciągnęła *recognitio* na odnowione normy⁶⁸.

Kartę Ochrony Dzieci i Młodzieży otwiera wstęp opisujący doświadczenie Kościoła w USA po 2002 r. w związku z przestępstwami seksualnymi duchownych. Dalej *Karta* zawiera 17 artykułów. Biskupi zadeklarowali, że będą wspierać proces uzdrawiania osób skrzywdzonych i chronić dzieci i młodzież. Deklarację wzmocnili uroczystym przyrzeczeniem umieszczonym w zakończeniu *Karty*.

Pierwsza grupa norm dotyczy uzdrowienia i pojednania z ofiarami przestępstw. Diecezje mają np. obowiązek dotarcia do ofiar i udzielenia wszelkiej możliwej

⁶⁵ Por. *Okólnik Kongregacji 2011*, nr 3 a-i; „wyklucza się możliwość powrotu do wykonywania posługi kapłańskiej w sposób publiczny, jeśli owa publiczna posługa duchownego stanowi niebezpieczeństwo dla osób nieletnich lub powodowałaby skandal we wspólnocie”, tamże, nr 3 i.

⁶⁶ Por. D. Albornoz, *Norme e orientamenti*, s. 713-722; *Kościół katolicki wobec nadużyć...*, s. 23-25.

⁶⁷ Por. United States Conference of Catholic Bishops, *Charter for the Protection of Children and Young People*, Washington 2006, <<http://www.usccb.org/ocyp/charter.pdf>>, (data dostępu: 16.06.2011).

⁶⁸ Por. tamże, s. 27.

pomocy (duchowej i socjalnej, poradnictwo, itd.)⁶⁹. Również mają wypracować własne przepisy i procedury, aby odpowiedzieć na każdy zarzut oraz ustanowić organy konsultacyjne złożone głównie z osób świeckich⁷⁰.

Dla efektywności systemu przeciwdziałania problemowi, diecezje są zobowiązane do zgłoszenia władzom świeckim wniesionych zarzutów⁷¹. A duchowni po potwierdzeniu przestępstwa mają być odsunięci od pełnionych posług lub wydalenii ze stanu duchownego⁷².

Konferencja Biskupów USA ustanowiła w swoim gronie dodatkowe struktury, tj. Komisję ds. Nadużyć Seksualnych i Komisję Ochrony Dzieci i Młodzieży⁷³. Te komisje, jak i cały Kościół w USA, ma zabiegać o tworzenie bezpiecznych środowisk dla dzieci i młodzieży. Z powodu zapewnienia bezpieczeństwa, diecezje mają sprawdzić przeszłość duchownych zaangażowanych w posługę kościelną i innych pracowników będących w ciągłym kontakcie z nieletnimi⁷⁴.

ZAKOŃCZENIE

Medialnie nagłaśniane nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych i zakonników wobec nieletnich sprawia wrażenie, jakoby Kościół nie reagował na nie. Głośne i agresywne przesłanie mass mediów o rzekomej bierności Kościoła wobec nadużyć seksualnych nie jest prawdą. Przegląd różnych wystąpień i dokumentów papieskich, jak również zaangażowanie Kurii Rzymskiej, a zwłaszcza Kongregacji Nauki Wiary, ukazuje wielopłaszczyznową i bardzo aktywną reakcję Kościoła.

Należy podkreślić istotny wpływ papieża Benedykta XVI na prawodawstwo kościelne przeciwdziałające nadużyciom seksualnym wobec nieletnich. Od czasu, kiedy był prefektem Kongregacji Nauki Wiary, zabiegał o konsekwentne i jednoznaczne zasady kanonicznego prawa karnego oraz o ich stosowanie. Wraz z rozwojem prawa powszechnego powstawało prawo partykularne. Stanowi ono uzupełnienie prawodawstwa powszechnego i domaga się *recognitio* ze strony Stolicy Apostolskiej.

W każdej sytuacji przestępstwa duchownych przeciw obyczajom, należy zmierzyć się z problemem. Okazać współczucie i pomoc ofiarom i wyjaśnić całą prawdę o tym, co się wydarzyło. Jeśli duchowny jest winny przestępstwa, należy w imię miłości i prawdy stosować kary kanoniczne.

Ważną częścią rozwiązania problemu jest ponadto konsekwentne stosowanie zasad formacyjnych: właściwe rozeznanie powołania i formacja ludzka w przestrzeni uczuciowej i seksualnej. I na koniec, duchowni muszą odczytywać powszech-

⁶⁹ Por. tamże, art. 1.

⁷⁰ Por. tamże, art. 2.

⁷¹ Por. tamże, art. 4.

⁷² Por. tamże, art. 5.

⁷³ Por. tamże, art. 8.

⁷⁴ Por. tamże, art. 13.

ne wezwanie do świętości w sposób bardziej intensywny; poprzez głębokie życie duchowe i czujność serca mają szansę odnaleźć piękno życia w czystości.

Kryzys, który dotknął Kościół, jest zarazem okazją do dogłębnego jego oczyszczenia i do odnowionego zaangażowania w świętość apostołską. Dzięki bowiem głoszeniu prawdy o Bogu i człowieku, a zarazem stawianiu wymagań wiernym, zwłaszcza duchownym, Kościół prowadzi ludzi do świętości i zbawienia.

THE CHURCH'S RESPONSE TO THE SEXUAL ABUSE OF MINORS BY CLERICS

Summary

Media hype about the sexual abuse of minors by clerics gives the impression that the Church did not react to the problem. This loud and aggressive action by the mass media paints an inaccurate picture of the Church's response. This article provides an overview of various papal speeches and documents, as well as the Roman Curia's commitment, especially that of the Congregation for the Doctrine of the Faith, which reveals a very active and multifaceted response by the Church to the problem.

In regards to this issue, it is necessary to emphasise the important influence of Pope Benedict XVI. Since he was a prefect of the Congregation for the Doctrine of Faith, he endeavoured to conform to the rules of penal canon law in a consistent and explicit way. In addition to developing universal law, a particular law came into being. It constitutes a supplement to the general legislation and demands *recognition* from the side of The Holy See.

In each situation concerning the offences committed by clergy, it is essential to face the problem and to show compassion and help to the victims and to explain the whole truth about what really happened. If a clergyman is guilty of a crime, then, in the name of love and truth, it is necessary to apply canonical penalties. An important part of the solution is also consistent application of the rules of formation: a proper recognition of vocation and human formation in the emotional and sexual space. Finally, clergymen have to interpret the universal call to holiness more intensively.

The crisis which touched the Church is also an opportunity for thorough purification of the Church and a renewed commitment to apostolic holiness. Through preaching truth about God and man, and at the same time establishing requirements for the faithful, especially for the clergymen, the Church leads people to holiness and salvation.

Keywords: The Catholic Church, the canon law, sexual abuses

Nota o Autorze: ks. dr Arkadiusz Domaszak – absolwent Uniwersytetu Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, adiunkt na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym SDB w Krakowie oraz Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie. Zainteresowania naukowe: prawo posługi nauczania, normy ogólne prawa kanonicznego, dobra doczesne Kościoła, prawo wyznaniowe i prawo zakonne.

Słowa kluczowe: Kościół, prawo kanoniczne, nadużycia seksualne